

OLAYLAR VE GÖRÜŞLER

MUHSİN

Orhan HANÇERLİOĞLU

Ülkemizin en büyük tiyatro adamı Muhsin Ertuğrul'un 1976 yılının mart ayında emekliye ayrılarak İstanbul Şehir Tiyatrolarının başından ayrılacağını Cumhuriyet gazetesinde tüzümlük okudum. Bunu kendi mi istemiştir, yoksa belediye yetkilileri mi kararlaştırmıştır, bilmiyorum. Bildiğim ve söylemek istediğim şudur: Bu ayrılık, kendi istemişse kendisi için, belediye yetkililerince kararlaştırılmışsa belediyemiz için büyük bir hata olacaktır.

Kendi istemişse kendisi için büyük bir hata olacaktır, çünkü böylesine gerçek bir sanat adamı sanatının dışında yaşayamaz. Belediye yetkililerince kararlaştırılmışsa belediyemiz için büyük bir hata olacaktır, çünkü İstanbul Şehir Tiyatrolarının onun kurucusu olan Muhsin Ertuğrul'dan başka hiç kimse yönetemez.

Punu, özellikle, Muhsin Ertuğrul'un ayrılışlarından biri sırasında, İstanbul Şehir Tiyatrolarını yönetmeyi denemiş bir kişi olarak söylüyorum. Fazıl Ahmet Aykaç gibi benden başka denemiş olanların da, eğer İstanbul Şehir Tiyatrolarının anatomisini incelemek fırsatını bulmuşlarsa, aynı kaniya varmış olduklarını umarım. Her şeyden önce şu bilinmelidir ki İstanbul Şehir Tiyatrolarının başkaca hiç bir tiyatroya benzemeyen çok özel bir yapısı vardır.

Bu yapının başlıca özelliği, onun, Türk tiyatrosunun tarihsel gelişiminin zorunlu sonucu olmasıdır. Tarihsel süreçteki Türk tiyatro denemeleri, ilkin Dârülbeydâî adıyla kurulan bu tiyatrodan özlümsenmiştir. Bundan ötürü bu tiyatroya, zorunlu olarak, tarihsel olanaksızlıkların bütün yanılıklarını, eksikliklerini, aksaklıklarını taşır. Devlet tiyatrolarınıki gibi sağlam bir akademik temel yoktur. Kendisi bir okul, bir akademi olmak zorundadır. Olmuştur da. Ülkemizde tiyatro adamı olarak bilinen bütün değerler ya onun çatısı altında ya da hiç değilse onu hayranlıkla seyrederek yetişmişlerdir. Tarihsel sürecin bütün yanılıkları, eksiklikleri ve aksaklıkları ancak bu sürecin içinde yaşamış, onun acısını ve çilesini çekmiş, ama bu acıyı ve çileyi çekerken uyumamış ve gerçek bir tiyatro bilgisi edinmiş, aydın bir tiyatro adamı tarafından giderilebilir. Sadece bu niteliği bile, Muhsin Ertuğrul'u, İstanbul Şehir Tiyatroları yönetiminde tek adam kılar.

Tiyatro Sanatının Özelliği

Tiyatro sanatı, başka bütün sanat dallarından farklı olarak, çok sayıda etmenlerin uyumuyla gerçekleşebilen bir sanattır. Bu uyum, sadece oyuncular arasında değil, dekoratöründen ışıkçısına ve perdecisine kadar çok ve çeşitli insanlar arasında gereklidir. Bu uyumun bir oyunda sağlanması da yetmez, tiyatronun

bütün oyunları arasında da sağlanması gerekir. Ozan kâğıt ve kalemiyle, ressam tuval ve fırçaıyla başbaşa; ama oyuncu ve sahneye koyucu tiyatrosuyla başbaşa değildir, ortaklaşa bir çabanın çok ve çeşitli parçalarından biridir sadece. Bu çok ve çeşitli parçaların arasında uyumu sağlayabilecek bir otorite olmaksızın ne oyuncu oyunculugunu, ne de sahneye koyucu sahneye koyuculuğunu gerçekleştirebilir. Tiyatro sanatının bu özelliği, İstanbul Şehir Tiyatrolarında büsbütün özelleşir. İstanbul Şehir Tiyatrolarında, özel tiyatrolarda olduğu gibi, bir patron otoritesi kurulamaz. Bu tiyatronun insanları, en büyüğünden en küçüğüne kadar, patronlarından değil, belediye bütçesinden maaş alırlar; eşit statüde insanlardır. Bu eşit statüde, herhangi bir belediye müdürlüğündeki eşit statüde de benzemez. Çünkü en küçük maaşlının bile sanat gücüyle oranlı büyük bir yanı vardır. Bu büyük yanı gereken uyuma sokabilmek için onunkinden daha büyük bir yan taşıyan bir tiyatro otoritesi gerekir. Böylesine bir otoriteye de Muhsin Ertuğrul'dan daha çok sahip olduğunu hiç kimse söyleyemez.

Tiyatronun uyumunu, bir orkestranın uyumuyla da kıyaslayamazsınız. Bir orkestrada müziksel uyumu sağlayabilmek için orkestra şefinin müzik bilgisi yeter, bir tiyatrodaysa tiyatro uyumunu sağlayabilmek için tiyatro yönetmeninin tiyatro bilgisi yetmez. Tiyatro sanatında uyumun sağlanabilmesi sevgiye, saygıya, ruhbilimsel çözümlere ve gerektiğinde sosyo-ekonomik önlemlere bağlıdır. Tiyatro sanatının bu özelliği de İstanbul Şehir Tiyatrolarında büsbütün özelleşir. Başkaca bütün tiyatrolarda kişiler bir patron otoritesi altında belli bir sıra düzenine sokulmuşlardır, bu düzendeki sıraları oranında sevgi ve saygı paylarını almakla ve titirler. İstanbul Şehir Tiyatrolarında böylesine bir sıra düzeni kurulamaz, çok sayıda eşit güç-

ler aynı sıralarda toplanmışlardır. Onları uygun bir düzeyde tutabilmek için, bir patron otoritesinden çok farklı olarak, bir baba otoritesi gerekir. İstanbul Şehir Tiyatrolarında Muhsin Ertuğrul'dan başka kim babalık edebilir?

Sanat Amacı

İstanbul Şehir Tiyatroları, hiç bir özel tiyatroyla kıyaslanamayacak ölçüde, bir sanat amacı taşır. Belediye Yasası onu sadece bu amaçla kurmuştur. Bir müze, bir park, bir kitaplık gibidir. Belediyeye gelir sağlamak için değil, belde halkının sanat gereksinimini doyurmak için kurulmuştur. Özel tiyatrolar sanat ereklarını işlerinin geliriyle dengelemek zorundadırlar, bundan ötürü de çok haklı olarak büyük sanat yapıtlarına yönelemezler. Özellikle 1930'larda bunu gözönünde tutan Belediye Yasası bir sanat tiyatrosu kurmak gereğini duymuştur. Yoksa çöpünü toplayamayan bir belediyenin tiyatro işletmesi gerekmezdi. İstanbul Şehir Tiyatrolarına verilen bu görev, onu sorumlu kıldığı ölçüde, yönetimini de özelleştirir. Müdürlüğünde bulunduğum 1952 yılında, bütçesini savunurken belediye meclisinde de söylediğim gibi bu tiyatro, tiyatro kültürünü halka yaymak için, gerektiğinde kapılarını parasız olarak da açacaktır. Şehir Tiyatroları bu amacı gerçekleştirmiş midir? Elbette gerçekleştirmiştir. Her şeyi rağmen, benim kusağım, Moliere'den Goldoni'ye ve Shakespeare'den İbsen'e kadar tiyatro adına ne biliyorsa bunu sadece İstanbul Şehir Tiyatrolarına borçludur. Muhsin Ertuğrul'un yönetimine borçludur.

Muhsin Ertuğrul'un emekliliği gerektirecek kadar yaşlanmış mıdır? Onu tanıyanlar bir delikanlı kadar zinde olduğunu söylüyorlar. Ne yazık ki, ben kendisiyle tanışmak fırsatını bulamadım. Benim için büyük bir şeref olurdu ama

77-580593
dostu değilim. Sözlerim, dostlukla söylenmiş sözler değil. Ellerini hiç sıkmadığım halde nasıl Balzac'ı, Dostoyevski'yi, Brahms'i seviyor ve sayıyorsam onu da böylece seviyor ve sayıyorum. Bedensel sindeliği bir yana, Muhsin Ertuğrul'un Tiyatro dergisinin son sayısında perdecî adıyla yazdığı yazıyı okuyun. Böylesine genç ve güçlü bir kafa daha yüz yıl bu tiyatroyu yönetir.

Hem zamansal yaşın ne önemi var? Otuz yaşındaki seksenliklerin kaynaştığı bir ülkede seksen yaşındaki otuzlukların değerini bilelim. Nurullah Ataç yaşasaydı şimdi yetmiş sekiz yaşında olacaktı, onu edebiyat alanından emekli etmeyi düşünenecek miydik? Bu tür insanlar yaşlanmazlar ve emekli olmazlar, onları tarihsel misyonlarından ancak doğa yasaları ayırabilir.

Hukuksal Sorun Değil

Bugün, İstanbul Şehir Tiyatrolarında, Muhsin Ertuğrul'un çevresinde değerli gençler vardır. Bu gençler kendilerini tiyatro sanatına adanmışlardır ve bu sanatın ağır yükünü omuzlarında taşımaktadırlar. Muhsin Ertuğrul'un görevi, yukarıda sözüldü ettiğim yazısında bizzat kendisinin de söylediği gibi, onların arasındaki uyumu sağlamaktır. Bu genç sanatçılar bir gün elbette onun yerini alacaklardır. Ama o gün henüz gelmemiştir. Aralarından kimileri Muhsin Ertuğrul'un şu ya da bu düşüncesini eleştirebilirler, şu ya da bu tutumunu kinayabilirler. Bunlar doğaldır. Ama bütün bunların üstüne yükselip İstanbul Şehir Tiyatroları olayına geniş bir açıdan bakınca bu küçük tedirginliklerin hepsi ortadan silinir. Bugün Muhsin'i kinayanlar, bir gün onu yitirirlerse, ardından en çok ağlayanlar olacaklardır.

Emeklilik sorununun hukuksal bir sorunluk olmadığını da özellikle belirtmeliyim. Belediye örgütünde emeklilik yaşını geçirmiş oldukları halde özel sözleşmelerle kendilerinden yararlanılan değerli uzmanlar vardır. Onlara yapılan işlem, elbette Muhsin Ertuğrul'a da yapılabilir. İster kendisince, ister belediye yetkililerince düşünülmüş olsun, sanat sevgisini ve aydın kişiliği ni yakından bildiğim Belediye Başkanı Sayın Ahmet İsvan'ın, Muhsin Ertuğrul'un emekliliğiyle gerçekleşecek büyük hataya izin vermeyeceğini umuyorum. Çünkü yerli doldurulamayacaktır ve bugüne kadar bütün ayrılışlarında da doldurulamamıştır. Bir zamanlar, önce onu yerinden edip sonra küçük bir sahnede bir oyununu seyreden bir yetkilinin «Biz ne biçim adamlarız, tutmuşuz bir transatlantik kaptanına Haliç dolmuşunda kürek çektiriyoruz» dediği hatırlardadır. Tutucu bakışların bile görebildiği bu gerçek aydınlık gözler elbette çok daha parlaklıkla görmektedirler.

